zwaniom: wzrastającej mobilności Polaków, pojawianiu się na mapie świata nowych skupisk emigracji, różnicującym się potrzebom polskich dzieci poza granicami kraju, jak również zmianom zachodzącym w polskim systemie edukacji.

W końcowej części opracowania – empirycznej – ukazano opinie rodziców uczniów uczęszczających do szkół polskojęzycznych w Austrii, Francji i Republice Czeskiej. Na ich podstawie Czytelnik uzyskuje ogólny obraz rodziny funkcjonującej w sieci powiązań ze szkołą w środowisku niejednorodnym kulturowo.

Opisane w książce badania upoważniają do wniosku, że w przygotowaniu nauczycieli kierowanych do pracy dydaktycznej za granicą ORPEG powinien zwrócić większą uwagę na kompetencje międzykulturowe kandydatów, zadaniem zaś środowisk akademickich jest udzielenie wsparcia w tego typu poczynaniach.

W książce zamieszczono obszerną Bibliografię oraz wykaz publikacji z serii „Edukacja Międzykulturowa”.

Zaprezentowane przez Autorki rezultaty badań, które mają charakter nowatorski, mogą zainteresować nie tylko środowiska akademickie i nauczycielskie, lecz również decydentów oświatowych odpowiedzialnych za organizację edukacji dla społeczności mniejszościowych.

Wiktor Rabczuk

***Migracje edukacyjne. Studenci zagraniczni – dwie strony księżycy.* Red. Zofia Kawczyńska-Butrym. Lublin 2014, Wydawnictwo Uniwersytetu Marii Curie-Skłodowskiej, ss. 211.**

Choć w ostatnich latach można zaobserwować znaczne zainteresowanie badaczy tematyką migracji edukacyjnych, liczba polskojęzycznych publikacji z tego zakresu jest wciąż bardzo niska. Zwraca to uwagę szczególnie w kontekście bardzo szybkiej internacjonalizacji polskich szkół wyższych. Krok ku wypełnieniu tej niszy postawili twórcy publikacji *Migracje edukacyjne. Studenci zagraniczni – dwie strony księżycy*, wydanej w 2014 roku nakładem Wydawnictwa Uniwersytetu Marii Curie-Skłodowskiej w Lublinie. Praca jest zbiorem dziesięciu artykułów, nad którymi redakcję naukową objęła prof. Zofia Kawczyńska-Butrym, kierownik Zakładu Socjologii Ogólnej i Badań nad Migracjami UMCS i autorka książki *Migracje. Wybrane zagadnienia*. Do współpracy zaprosiła badaczy z trzech innych uczelni: Uniwersytetu Wrocławskiego, Uniwersytetu Szczecińskiego oraz Uniwersytetu Warmińsko-Mazurskiego, dobranych celowo ze względu na ich peryferyjne położenie.

W książce skupiono się na dwóch kwestiach związanych z umiędzynarodowieniem uczelni wyższych. Po pierwsze, zaprezentowano przegląd najważniejszych zagadnień oraz danych statystycznych dotyczących migracji edukacyjnych na poziomie globalnym oraz krajowym. Po drugie, podjęto temat spotkań międzykulturowych będących efektem

tych procesów. Tytułowa „druga strona księżycza” jest przy tym – jak wyjaśnia ją autorzy – nawiązaniem do metafory stworzonej przez Mariana Gólkę, opisującej konieczność obustronnego badania sytuacji Innego (zarówno stosunku do Innych, jak i stosunku Innych do szeroko rozumianego tła społecznego). Takie też podejście zastosowano podczas badań nad relacjami międzykulturowymi w środowisku akademickim: uwzględniono wzajemne stosunki studentów polskich i zagranicznych oraz innych aktorów społecznych.

Publikacja ma strukturę trójdzielną. Pierwsza, najobszerniejsza część porusza kwestie globalnych oraz krajowych migracji edukacyjnych i stanowi interesujący poznawczo wstęp do zaprezentowanych później wyników badań. Otwiera ją artykuł Sylwii Rudej, który w lapidarnej formie nakreśla historię mobilności studentów oraz stan obecny tego zjawiska. Autorka wprowadza m.in. ważne dla dalszych rozważań pojęcie „drenażu mózgów”. Kolejne teksty w tej części skupiają się na procesach bezpośrednio związanych z Polską. Joanna Bielecka-Prus podejmuje kluczowy w kontekście migracji edukacyjnych temat komercjalizacji uczeni wyższych (uniwersytet jako biznes, student jako klient; makdonaldyzacja edukacji) i prezentuje wyniki analizy zawartości stron internetowych uniwersytetów. Następnie dwa artykuły Andrzeja Matacza traktują o najważniejszych tendencjach związanych z umiędzynarodowieniem wcześniej wymienionych ośrodków akademickich (Lublin, Olsztyn, Szczecin, Wrocław).

W części drugiej zaprezentowano wyniki badań stosunku studentów polskich do studentów zagranicznych. W pierwszej kolejności respondenci byli pytani o opinie na temat dwóch grup: osób pochodzących z krajów Europy Wschodniej i byłego ZSRR oraz pozostałych obcokrajowców. Podczas interpretacji wyników Marek Butrym nawiązuje do koncepcji Innego i wyróżnia dodatkowe kategorie służące opisowi postaw względem cudzoziemców: „Blіsi Obcy” oraz „Dalsi Obcy”. Autor stawia też ważne pytanie o to, czy studenci polscy i zagraniczni żyją razem, czy tylko obok siebie. Zofia Kawczyńska-Butrym podjęła natomiast temat różnic kulturowych dostrzeganych przez studentów polskich oraz emocji, jakie w nich budzą. Także ona uwzględniła gradualizm Inności – obcość bliską i dalszą, tym razem z wskazaniem na stosunek do przedstawicieli konkretnych nacji.

Ostatnia część dotyczy opinii studentów cudzoziemców o studentach polskich oraz o innych aspektach ich pobytu poza krajem pochodzenia. Analiza tych zagadnień została jednak ograniczona do obszaru Lublina. Autor pierwszego artykułu, Bohdan Rożnowski, zajął się badaniem najliczniejszej grupy studentów zagranicznych w Polsce, jaką są Ukraińcy. Skupił się przy tym na kwestii przyjmowanych przez nich strategii adaptacyjnych. Kolejne dwa teksty (Marzena Kruk; Zofia Kawczyńska-Butrym oraz Sylwia Ruda) prezentują odpowiedzi studentów zagranicznych na pytania o kontakty ze studentami z Polski, o ich opinie na temat studiów w Lublinie oraz Lublina w ogóle. Część trzecią i jednocześnie całą publika-

cję zamyka artykuł Anny Stróžek i Marka Butryma, który opisuje stosunek lublinian do obecności studentów zagranicznych w przestrzeni miasta.

Recenzowana publikacja bez wątpienia wnosi wkład we wciąż raczkujące w Polsce badania nad mobilnością studentów i jej społecznymi konsekwencjami. Szczególnie istotna wydaje się przy tym część pierwsza, która nakreśla szeroki obraz procesów internacjonalizacji edukacji oraz pozwala na umiejscowienie w nim Polski wraz z jej konkretnymi ośrodkami akademickimi. Wyniki badań przeprowadzonych wśród studentów oraz mieszkańców Lublina wskazują na wielość tematów oraz zagadnień, które winny być poddane dalszej analizie. Uczucie niedosytu pozostawiać może dysproporcja między badaniem opinii studentów polskich (badanie przeprowadzone w czterech miastach, na stosunkowo dużej próbie) a tym uwzględniającym nastroje cudzoziemców – zawężono je do obszaru Lublina i, jak przyznają sami autorzy, małej próby badawczej. Interesującym elementem było uzupełnienie analizy o wywiady z mieszkańcami Lublina, którzy także są uczestnikami relacji międzykulturowych oraz pełnią funkcję ważnych aktorów społecznych wpływających na adaptację obcokrajowców. Atutem całej książki jest konsekwentne kładzenie nacisku na aspekt praktyczny: badacze starają się nie tylko opisać sytuację, lecz również sformułować propozycje zmian, które mogłyby zostać poczynione na różnych płaszczyznach funkcjonowania studentów zagranicznych w Polsce.

Struktura publikacji jest uporządkowana, pozwala na swobodne poruszanie się pomiędzy bardzo różnicowanymi zagadnieniami. Każda część opatrzona jest stosownym wstępem, wprowadzającym czytelnika w nowy blok tematyczny. Za jedyny brakujący element można uznać zakończenie, które podsumowałoby poruszone kwestie i wskazało na rekomendacje do dalszych badań.

Silną stroną publikacji jest również forma graficzna – tabele oraz wykresy ilustrujące wyniki badań mają przejrzystą, atrakcyjną dla czytelnika formę. Okładka w symboliczny sposób nawiązuje do tytułowej drugiej strony księżycy, wywołując oryginalny efekt i zachęcając do lektury.

Książka *Migracje edukacyjne. Studenci zagraniczni – dwie strony księżycy* jest ważną pozycją z zakresu mobilności studentów, poruszającą wiele różnorodnych tematów – od relacji międzykulturowych po kwestie komercjalizacji oraz internacjonalizacji uczelni wyższych. Z tego powodu będzie ona cennym źródłem informacji dla osób, które pracują w obszarach związanych z tymi zagadnieniami. Z pewnością lekturą tą powinni zainteresować się pracownicy uniwersytetów (zarówno tych uwzględnionych w badaniu, jak i pozostałych) funkcjonujący w kontekście międzykulturowym oraz przedstawiciele instytucji zajmujących się programami mobilności. Szczególnie użyteczna będzie przy tym dla osób związanych z lublińskim środowiskiem akademickim, ponieważ to właśnie jemu poświęcono najwięcej miejsca. Publikacja ta może być także interesująca dla

obcokrajowców, którzy rozważają podjęcie studiów w Polsce lub już są w ich trakcie. Z perspektywy naukowo-badawczej zwracają jednak uwagę przede wszystkim różnorodność poruszonych tematów oraz wielość zastosowanych

metod badawczych, które dla badacza migracji i edukacji międzykulturowej są cennym źródłem wiedzy oraz inspiracji do podejmowania dalszych analiz.

Aleksandra Matyja